

dat is het eindpunt: nu ja, al zegt men het liefst niet zoo: de geestelijke roes. Maar, Hij „voert” mij in dat wijnhuis. Dat „voeren” is in zekeren zin de propaedeuse. Ook die propaedeuse evenwel, d.w.z. óók de weg, die naar het wijnhuis heenleidt, is zelf weer onderdeel van de mystieke beleving — want heel de school van koning Jezus is op gewijden louter mystieken grond gebouwd. Men moet niet denken, dat er een gemeenschap-pelijke leerschool is, zoowel voor de schriftgeleerden als voor de ware zieltjes-van-het-verborgenen-leven, terwijl dan later de eene helft van de leerlingen naar de koele dispuutenkamers der schriftgeleerden gaat, en via die doodse plaatsen naar de hel, en de andere kinderen naar het wijnhuis van de geestelijke verslinding en vervoering, want, heel de school van de mysticistische broeders en zusters is eigenlijk een limbus, een voorportaal, van het wijnhuis-met-den-nimbus; „school” en „wijnhuis”, wel, ze zijn hoogstens door een porte brisée gescheiden; en jaloersch kijken de schoolgangers, die candidaat voor het wijnhuis zijn, af en toe door het glas van die porte brisée, want, er mag een chineesche muur van harden steen om het mystieke erf gebouwd zijn, tegen de buitenstaanders, doch naar binnen is alles daar glaswerk. Afdelingen zijn er, maar natuurlijk zijn de afscheidingen daartusschen doorzichtig. Zoo staan de school en het wijnhuis op eenzelfde mystieken grond. Maar, een school is er toch, en een „voeren”, een paedagogie is er ook. Laat men niet zeggen, dat het verstand hier op non-activiteit gezet wordt, want het komt eerst recht aan den gang. Aldus luidt de rede van de zelfverdediging.

Inderdaad, het verstand komt hier aan den gang. Het komt zelfs geweldig druk aan den gang.

Geef dat dadelijk toe, en onderstreep het zoo hard ge wilt.

Maar houd alleen maar vol in den arbeid der zielszorg, dat het verstand hier op verkeerde manier aan den gang is.

Om te beginnen met het begin: men bedriegt zichzelf. Men beroemt zich erop, geen leer, maar het ware leven te hebben, want ook het schoolgaan bij koning Jezus heet hier enkel en alleen levensfunctie. Maar feitelijk houdt men niets over dan een tot in het uiterste gedreven leer. Wat de volksmond „bevindelijk preeken” noemt, is het doorgaans heelemaal niet. Het is alleen maar preeken over een bepaald onderdeel van de leer. De dominees, die men in deze kringen allerliefelijkst uitscheidt (omdat men ze niet aan kan zijn van de gunstelingen-preekers (of hoe men ze dan ook noemen wil, met of zonder euphemisme) slechts hierin onderscheiden: dat de een probeert te preeken niet over, maar uit ALLE hoofdstukken der dogmatiek, terwijl de ander preekt niet uit, maar over slechts EEN hoofdstuk der dogmatiek: dat hoofdstuk, dat men noemt den locus de salute; de leer des heils. Dat hoofdstuk is bij deze menschen geweldig uitgebreid; natuurlijk heeft men het nooit synodaal-kerkelijk vastgesteld; daarom is het dan ook voortdurend veranderlijk, want, zooveel hoofden zooveel zinnen, zooveel „ingeleden” in het wijnhuis, zooveel „inleidingen” in de school van het wijnhuis. Maar — geen nood: dat voortdurend wisselen van de meeningen, en dat lippenlekkend uitkijken naar een verschen oefenaar — wat zal die vandaag nu weer „krijgen”? — heeft althans het groote „oordeel” van de illusie: omdat de koks, die men engageert, het menu dagelijks veranderen, kan men op de spijze overdragen de eigenschap van de spijsbereiders: de koks zijn versch, en wat zij bereiden is feitelijk geen brood, maar de mystieke broeders aan de conventikeltafel gaan uit van het axioma van de aanwezigheid des waren, hemelschen broods, dies noemen zij de koks oud, doch het brood versch; en daaruit blijkt dan weer, dat het hemelsch is. Het sluit alles als een bus, — op ‘eerste gezicht. En ‘eerste gezicht is bij de mysticisten helaas het eenige gezicht. Daarna gaan „de oogen toe”.... Wat is verscher dan hun manna, waaraan alleen het directe wonder te pas komt? Of, een ander beeld: de gidsen werpen alle plattegronden weg, behalve dan den plattegrond der zielen van het wijnhuis en van het wijnhuis van de zielen; maar omdat zij ieder voor zich een plattegrond aanleggen — want geen gecumuleerd verstand mag erbij te pas ko-

men, omdat hij de valsche mystiek de „meerdere vergaderingen” noodzakelijkerwijs de mindere vergaderingen zijn —; ik herzeg: omdat de gidsen ieder weer een anderen plattegrond van de wegen der zielen hebben, geeft men zich over aan de heerlijke illusie, dat hier nu „nog eens” iets komt geproefd en gesmaakt te worden van die dierbare waarheid, dat het toch maar een „VERSCHE en LEVENDE weg is”. Het gaat ermee als bij het brood: men verwisselt de „versche” en (al te „levendige” wandelaars en gidsen met den „verschen en levenden WEG”....

Misschien denkt er heusch nog iemand, dat ik hier lichtelijk spot. Maar dat zou een vergissing zijn van hem.

Laat voorts onze praktische zielszorg aan deze menschen ook hierin de waarheid zeggen: dat hun werkzaamheid, althans voorzover zij deze wegen volgt, geen geloofs-werkzaamheid is of zijn kan. Want het waarachtig geloof en dus ook de waarachtige mystiek neemt aan den eenen, ongedeelden God, met Zijn ééne ongedeelde werk, in en door en voor den eenen, ongedeelden mensch. Dat geloof is niet het doorloopen van een leer-school over het aannemen Gods door den mensch, want, al versmaadt geloof de leer- en oefen-school niet, gelooven zelf is een aannemen van God. De natuurlijke mensch, zegt Paulus, — goed verlaagd — aanvaardt niet, neemt niet aan, de dingen, die des Geestes Gods zijn; de geestelijke mensch aanvaardt Hem wel, neemt hem wel aan. En omdat de geestelijke MENSCH God aanvaardt daarom kan er geen verwerping zijn van het verstand door het gevoel, maar een samenwerken, een tegelijk werken ook, van verstand, wil, gevoel, alle krachten, alle potenties. Alwat in den mensch is neemt God met al wat in Hem is aan, als zijn God. Zoodra de mensch zichzelf in stukken snijdt, is hij als subject niet meer in staat tot ontvangenis van het object. En het ligt dan ook volkomen in de lijn der valsche mystiek, dat zij spreekt van een „verzinken in de godheid”, van „ont-worden” en „ont-wezen”.

Ja, laat onze zielszorg nog duidelijker spreken, en ronduit zeggen, dat de keus hier tenslotte alleen overblijft tusschen godsdiens en zelfdienst, dienst van den waren God, die zich in Zijn Woord geopenbaard heeft of — afgodendienst. Zoodra het verstand in den ban gedaan wordt, wordt het kennen van den Geopenbaarde opzettelijk of onbewust verwaarloosd; en het gevolg is, dat men omhelst niet den geopenbaarden God, maar een afgod. De ware mystiek omhelst den geopenbaarden God, en roept het geheiligd, en van den Geest verlichte verstand op tot den onophoudelijken, nimmer rustenden, reeds in beginsel hemelschen arbeid van: Gods werken te zien, zoowel in hun eenheid als in hun ontplooiing; zij verbindt alle deelen tot het geheel, en ontvouwt het geheel weer in zijn deelen, en wordt daarvan niet moe. De valsche mystiek evenwel „beleeft” alleen wat met haar wezen overeenkomt, wat met haar eigen ziel strookt; zij laat zich enkel streelen, zij maakt van de Eeuwige Wijsheid, van de Opperste Wijsheid, een vriendin, die spelen kan met haar intimen genoot. En aldus valt zij telkens weer in het euvel, dat ik reeds eerder besprak: dat zij slechts fragmenten van Gods werk „geniet”, omdat zij het zware, vernederende oordeel niet hooren wil, dat over iederen zwoger Gods gaat en hem dreunt in de ziel: het oordeel, dat hij de mysteriën van het objectieve (denk weer aan Paulus’ gebruik van „mysterie”) niet vermeesteren kan, dat het werk Gods hem altijd weer veel te groot is. Alle profeten zuchten en stenen: o God, Gij hebt mij overmocht; Gij zijt mij te sterk geweest. Valsche mystiek, die het droomen stroomt, vlak tegen de Einkerbeloofte in, scheidt van het profeteeren, zegt die woorden wel na, maar ze méent het eigenlijk „in haar hart sprekende”, precies omgekeerd: ik heb God overmocht, voor mij is de Opperste wijsheid niet te sterk geweest. Jakob heeft ook wel God overmocht, maar hij kwam dan ook met een gewonde heup uit den strijd; en die wond in zijn vleesch was een voortdurende bitter-stugge, stage profetie tot zijn geest. Een profetie van de majesteit van den Objectieven God, den Welgever. De valsche mystiek echter laat zich graag wonden en verteren en verschroeien in het vleesch, want ze pronkt er dan ook mee! Het is dezelfde trek, als dien ik mij herinner uit een van de fijne geschriften van den heer A. Janse te

Biggekerke, een man, dien wij in eere mogen houden, als hij zegt (ik meen in Lourens Jurgelse), dat de gezonde mystiek zich mishaget vanwege de zonde, (ik voeg er aan toe: ook vanwege het onvermogen, dat door den afmattenden verstandsarbeid en het eerlijke verstandsrapport beleden wordt), maar de valsche mystiek behaagt zich zelf om haar mishagen²⁾. Het is voortdurend een naar zich toe halen. Een bekend prediker moet eens in een preek hebben onderscheiden tusschen den schenker en den bakker uit Jozefs verhaal op deze manier: de schenker schenkt den drank uit de kan, schenkt dus van zich af, en de bakker, het deeg knedende, trekt dat deeg naar zich toe met zijn graaiende handen; zoo is de schenker de man, die voortdurend van zichzelf afgaat en van zichzelf afziet, maar de bakker is de man, die naar zich toe haalt, type van den egoïst. Zonder verder dit beeld curieuselijk te onderzoeken, zou ik, als ik in de lijn daarvan wilde doorredeneeren, zeggen: de ware mystiek is bij den schenker, de valsche is van den bakker. Maar niet altijd wordt de bakker gehangen....

Waarlijk, het gaat hier om ware of valsche religie, niet om een nuance in de religie. De ware mystiek volgt de Paulinische lijn, als zij den Spreukendichter hoort verzekeren, dat de Opperste Wijsheid te allen dage speelt voor GODS aangezicht en dat zij ZIJN vermaking is. De valsche mystiek echter rust niet, eer zij pochen kan, dat de eeuwige Wijsheid speelde voor HAAR aangezicht en zich overgaf als HAAR vermaking.

En juist omdat voor het spel, dat enkel spel is, en geen praktischen dienst wil doen, het verstand een hinderlijk ding is, daarom moet de schoolmeester van het verstand van dit mystieke volksken zijn congé hebben, opdat de opperste wijsheid — maar dan ontdaan van elken exegetischen omslagdoek — het afdoende schoolmeesterschap over de ziel uitoefene, zooveel voet boven den beganen grond, waar de critiek is, en waar de landmeter en de weerkundige, en al die lastige, kleine menschen van laag begrip, vertoeven.

Proeven op de som, vraagt iemand? Maar ze zijn ontelbaar. Laat, om hij één naam te blijven, Suso spreken, die zichzelf verraadt in het Horologium Aeternae Sapientiae, Orloy der Ewigheer Wysheit. Hoor hem: „Nu erbutet sich du ewig wisheit in der heiligen schrift als minneklich als ein lutseligu minnerin, du sich finlich uf machet, dar umb daz si ellu herzen gen ir geneigen muge”. De strijd om die bruid te veroveren, is voor de mystieke ziel van Suso wel zeer zwaar, maar eindelijk (na vele „trappen van de school” te hebben doorloopen), eindelijk komt het: „Nu est ghevesticht, in mi zelve ist nu gedelibereert.... Si sy brunt (bruid) ende ic haer knechtken, si sy meesteresse ende ick haer discipel”.

Ik hoor iemand hier zeggen: maar dat is nu precies het omgekeerde van wat hier beredeneerd is. Immers, Suso wil discipel, ja zelfs, knechtken, zijn, hij ziet dus vol eerbied op tot de bruid. Dat is toch geen proef op de som van dit artikel?

Maar men moet Suso plaatsen in het raam van zijn tijd. Dan wordt het wel gauw duidelijk. Suso voelt zich tegenover de Bruid, die Eeuwige Wijsheid is, zooals de middeleeuwsche RIDDER zich gedraagt tegen de bruid van het middeleeuwsche ridder- en steekspel. Die bruid wordt in een heel hooge stellage gezet, maar dat doet de ridder, om te gemakkelijker zijn ridderlijkheid in de kampplaats, waar men vecht om de bruid, te demonstreeren: haar opgeschroefde hoogheid en zijn vrouwenvereering is een middel om eigen kracht praestaties kwijt te kunnen aan de verbaasde oogen van toezieende nederige dorpers. Maar het eind van alles is: de bruid wordt zijn vrouw, en is dan onderworpen aan de wet des mans.

Het is wel leerzaam zoo. Vriend Schortinghuis is ongetwijfeld familie van Suso, hoewel, uit de verte; maar HIJ zou vreemd opgezien hebben van een mystiek, die den ridder tot ideaalgestalte in het rijk Gods verhief. Want de mystiek, ja, zelfs de eenzelvige mystiek is, ondanks haar trotsche verzekering van het tegendeel, aan de mode onderhevig: is toevallig de ridder het idool van den tijd, dan wordt de mysticus voorgesteld als een geestelijk ridder, wervende om de Hemelsche bruid, een bruid, gelijk de Eeuwige Wijsheid van

Suso, die da „den” Logosheid uit ha dan enkel En, is toev minee” in van Schort voor stuk, d ders, reden wereld draa de valsche deel thuis: spel van ic spel van aen op hu spel is toc juist is het, van hen w linea recta Maar het i tijd heeft z ja, al hieres

En zóó reeds een om de ham Eeuwige W dus: aris den aard zweeters er zijn ingewij uit: de een ze weer mo den rug na tischen, la smaalt de Schortingh Maar de mystieke zi lachte om — het anac schoon hij één: en — psalmen. En aristocratis roudige zij Gods huis, onderzoek haer psalm ons gespro krijgen; als pers-taak, e de ware ook teru

Het zal e gaan lijken intellectua mystiek te als resultat van. De fo deugden, v natuurlijk a aan het lev art. II en

Een laats zeer beperk ten slotte, gehouden ó de ware m heid tussch Gods, den valsche my Zuivere Logos en I jeetief gege „gegeven”, geworden”; „afgebeden” dan wel te in de were werker in weten, ja, door Hemz opkomen va heilsopenba nooit ander wat God ó Logos, het lid van Zi op de koms doel van k

¹⁾ Denk aan het individualisme van art. III.

²⁾ Zieer vrij aangehaald, K. S.